

Hangi Tanrı Öldü? Nietzsche'nin Perspektifinden Tanrı Meselesi

Songül Demir

0000-0002-9934-6241

Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü, İstanbul, Türkiye

ror.org/0547yzj13

songuldk@yildiz.edu.tr

Öz

Nietzsche sadece Batı geleneğinde değil Doğu geleneğinde de metinleri ve fikirleri tartışılan, tekrar tekrar ele alınan önemli bir filozoftur. Örneğin Türkiye'de Nietzsche'nin hemen hemen bütün eserleri tercüme edilmiştir ve kendisi eserleri en çok tercüme edilen Avrupalı düşünürler sıralamasında üstlerde yer almaktadır. Ayrıca yine Nietzsche hakkında sadece felsefeciler tarafından değil, edebiyatçılar, teologlar, Kültürel çalışma yapanlar, sosyologlar ve hatta siyaset bilimciler tarafından bile çok sayıda bilimsel çalışma bulunmaktadır. Nietzsche'nin bu kadar yoğun ilgi görmesinin başlıca nedeni; onun felsefesine farklı açılardan bakılabilir ve farklı yönlerden yorumlanabilir olmasıdır. Herhangi bir ideolojik eğilim Nietzsche'nin fikirleriyle haklı çıkarılabilir ve tartışılabilir veya tam tersi bir ideolojik yaklaşım Nietzsche'nin fikirleri sayesinde çürütülebilir. Bu nedenle de Nietzsche kimi zaman faşist, kimi zaman anarşist, kimi zaman ateist, kimi zamanda bir sofı, hatta muhafazakâr olarak karşımıza çıkar. En çok tekrarlanan ve yorumlanan görüşlerinin başında ise, "Tanrı Öldü" sözünün yorumlanması ve Nietzsche'nin bir din düşmanı olarak gösterilmesidir. Oysa Nietzsche eleştirilerini dönemin bilim, akıl ve ahlak anlayışına karşı da yapmaktan geri durmaz. Çünkü Nietzsche ye göre geçmişten gelen bütün değerler, inançlar, kabuller insanın anlama yetisi üzerinde bir ön yargı oluşturmuştur ve bu ön yargıların yıkılması, değerlerin yeniden değerlendirilmesi, insanın kendini yeniden inşa etmesi ile mümkün olur. Nietzsche soy kütükel bir yaklaşım izler: Başlangıçtan günümüze kadar insanlık tarihinin hatalarının izini sürmekten ne fazlasını ne de azını yapmaya çalışır. Dolayısıyla bu, metafiziğin ve batıl inancın tarihsel temelli bir yapı sökülüdür. İnsanı geçmişin yükünden kurtarmak ve onu yeniden ayağa kaldırmak gerekir. Onu sarsacak en önemli şey ise Nietzsche'nin deyişle Tanrı'nın ölümüdür. Çünkü ancak o zaman insan kendi düşüncesini incelemeye ve varoluşsal olarak kendini sorgulamaya başlar. Bu kısa ve öz, devrimci ifade -Tanrı'nın ölmesi- gerçekte ne anlama gelmektedir? Nietzsche bütün dinlere karşı savaşmakta mıdır? Dahası; Nietzsche esasen nasıl anlaşılmalıdır? Bu makale ile bu soruların cevabı verilerek Nietzsche hakkındaki asılsız ve haksız tartışmaların önüne geçilmiş olunacaktır.

Anahtar Kelimeler

Din Felsefesi; Nietzsche; Tanrı; Hıristiyanlık; İsa-Mesih; Efendi Ahlakı; Köle Ahlakı

Öne Çıkanlar

- Çalışmanın ana sorusu Nietzsche'nin "Tanrı Öldü" sözünün nasıl yorumlanması gerektiği sorusudur.
- Nietzsche Tanrı'nın ölümü iddiası ile Hıristiyanlık inancındaki çürümüş anlayışı ortaya koymaya çalışmaktadır.
- Nietzsche aynı zamanda Hıristiyanlığın görmezden geldiği köleleştirdiği insan anlayışına karşı bir tavır olarak Hıristiyanlığın Tanrı anlayışını parçalamıştır.
- Nietzsche evrensel anlamda bir inanç düşmanı değil Anti-Hıristiyan'dır.
- Nietzsche'nin eleştirel yaklaşımı sadece din e karşı değil dönemin ahlak, akıl ve bilim anlayışına karşı da yönelmiştir.
- Nietzsche'nin her alanda yönelttiği eleştirel ve sorgulayıcı tavrı onu çağını aşan bir filozof yapmaktadır.

Atıf Bilgisi

Demir, Songül. "Hangi Tanrı Öldü? Nietzsche'nin Perspektifinden Tanrı Meselesi". *Eskiyeni* 54 (Eylül 2024), 873-894. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1463105>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi	03 Nisan 2024
Kabul Tarihi	16 Eylül 2024
Yayın Tarihi	30 Eylül 2024
Hakem Sayısı	İki İç Hakem - İki Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - intihal.net
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Etik Bildirim	eskiyenidergi@gmail.com
S. Kalkınma Amaçları	4 Nitelikli Eğitim
Lisans	CC BY-NC 4.0

Which God is Dead? The Question of God from Nietzsche's Perspective

Songül Demir

0000-0002-9934-6241

Yildiz Technical University, Faculty of Art and Science, Department of Humanities and Social Sciences, Istanbul, Türkiye

ror.org/0547yzj13

songuldk@yildiz.edu.tr

Abstract

Nietzsche is an important philosopher whose works and ideas have been debated and revisited not only in the Western tradition but also in the Eastern traditions. For example, almost all of Nietzsche's works have been translated into Turkish, and he is one of the most translated European philosophers. There are also numerous scholarly works on Nietzsche, not only by philosophers, but also by literary scholars, theologians, cultural scholars, sociologists and even political scientists. The main reason for Nietzsche's popularity is that his philosophy can be read and interpreted from a variety of perspectives. Nietzsche's ideas can be used to support and argue for any ideological tendency, or to criticize any ideological approach. As a result, Nietzsche has been variously described as a fascist, anarchist, atheist, religious, or even conservative. His most widely held and understood opinions are his interpretation of the phrase "God is Dead" and his portrayal of Nietzsche as an anti-religious character. Nietzsche, on the other hand, is unafraid to challenge the dominant views of science, reason, and morality. This is because, according to Nietzsche, all previous values, beliefs, and acceptances have created a prejudice against the human capacity for understanding, which can be eradicated by re-evaluating values and reconstructing oneself. Nietzsche takes a genealogical approach, aiming to trace the errors of human history from its beginnings to the present. It is a historically grounded critique of metaphysics and superstition. It is critical to release people from the shackles of the past and help them get back on their feet. According to Nietzsche, the most crucial event that will disturb him/her is God's death. Only then can a person begin to examine his own thinking and question his fundamental identity. What does the short, revolutionary phrase "God dying" actually mean? Did Nietzsche declare war against all religions? How should Nietzsche be understood fundamentally? The present study is intended to answer these questions and to prevent unfounded and damaging discussions about Nietzsche.

Keywords

Philosophy of Religion; Nietzsche; Christianity; Jesus-Christ; Master Morality; Slave Morality

Highlights

- The study focuses on interpreting Nietzsche's "God is Dead" declaration, which aims to highlight the flawed view of Christianity.
- Nietzsche demolished the Christian of God, claiming that it over looks and enslaves human intellect.
- He was not a universal critic of faith, but rather an anti-Christian.
- Nietzsche's critical approach was directed not just against religion, but also against the prevailing understandings of morality, reason, and science.
- Nietzsche's critical and inquisitive attitude in all fields distinguishes him as a philosopher beyond his time.

Citation

Demir, Songül. "Which God is Dead? The Question of God from Nietzsche's Perspective". *Eskiyeni* 54 (September 2024), 873-894. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1463105>

Article Information

<i>Date of submission</i>	03 April 2024
<i>Date of acceptance</i>	16 September 2024
<i>Date of publication</i>	30 September 2024
<i>Reviewers</i>	Two Internal & Two External
<i>Review</i>	Double-blind
<i>Plagiarism checks</i>	Yes - intihal.net
<i>Conflicts of Interest</i>	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
<i>Grant Support</i>	No funds, grants, or other support was received.
<i>Complaints</i>	eskiyenidergi@gmail.com
<i>S. Development Goals</i>	4 Quality Education
<i>License</i>	CC BY-NC 4.0

Giriş

19. yüzyılın sonunda Avrupa, derin değişimlerin yaşandığı bir dönemdeydi. Felsefede rasyonelliğin insan içgüdüleri ve tutkuları üzerindeki önceliği, bilimsel araştırmalarda, teknolojik icatlarda ve tıpta benzeri görülmemiş ilerlemelere öncülük eden bir metodolojiye yol açmıştı. Bunun bir sonucu da sanayi devrimi oldu. İnsanın fiziksel gücü makineye devrediliyordu. İnsan üretkenliği arttıkça sosyal adaletsizlikler de arttı. Sadece teknik değil, aynı zamanda sosyal ve politik bir devrim de yaşandı. Elbette bu değişim hızını kaybetmeden hala sürmekte ve insanın beyin gücünün makineye aktarıldığı -içinde bulunduğumuz- bilişsel devrim ile devam etmektedir.

Nietzsche çağında yaşanan değişime öncülük eden onun hazırlayıcısı olan oldukça önemli düşünürlerinden biridir. Bu bize aynı zamanda içinde bulunduğu değişim ve dönüşümün onun eleştirilerinde nasıl ortaya çıktığını da göstermektedir. Ayrıca Nietzsche sadece Hıristiyanlığı eleştirmemiş, ahlaktan dine, dinden bilime hemen hemen çağında öne çıkan tüm düşüncelere eleştiri oklarını yöneltmiştir. Öyle ki; ilerlemenin kendisinin bir efsaneye dönüşmesini 20. Yüzyılın ikinci yarısında Adorno ve Horkheimer`ın yaptığı aydınlanma düşüncesi eleştirisinden¹ çok önce fark etmiş ve eleştirmiştir.

Ona göre; insanlığın tarihsel olarak daha iyiye doğru gelişeceği düşüncesi modern bir yanılgıdır. Durum tam tersidir: Modern Avrupalı insan, binlerce yıldır yetiştirilen, doğal içgüdülerini kaybetmiş bir evcil ve sürü hayvanıdır. Hatta konumuz itibarıyla vurgulamak gerekirse, bu sürü hayvanı aynı zamanda bir Hıristiyan'dır. Her doğal içgüdü, yaşamı korumayı, gücü arttırmayı, büyümeyi, kısacası güç iradesini amaçlar. Bu iradenin engellendiği yerde insan yok olur. Onu engelleyen ne? Bu sorunun cevabı Nietzsche`ye göre, günümüzün değerleri ve idealleridir. Bu tavır doğrultusunda içgüdüler ayıplanmakta, suçlanmakta ve onları yok etmek amacı güdülmektedir. Ancak eğer güç arzusu tek gerçek yaşam içgüdüysüyse, o zaman bugün insanlığa hakim olan tüm değerler çökmüş demektir. Çünkü, hepsinin kökeni Hıristiyanlığa dayanmaktadır. İlerleme anlayışı ise, bir yanılgı ve Hıristiyanlığın kökenini taşıyan sadece modern görünümlü bir fikirdir ve onu yanlış bir fikir olarak görmek daha doğru olacaktır.²

Nietzsche değerlerin değersizleştiği ve ilerlemenin bir efsaneye dönüştüğü eleştirisini yaparken, yeni bir insan anlayışının kapılarını da açar. Nietzsche görüşlerinde Dionysos`u³ önceleyerek, kendi değerlerini yaratan, daha bağımsız, iradesi doğrultusunda hareket eden insana atıfta bulunur.

Nietzsche`nin felsefesi hakikate, doğal olana ve kendini aşmaya iyi ve kötünün ötesinde var olmaya konsantre olmaktadır. Kendini aşmak ise; kendi olmanın ne demek olduğunu

¹ Theodor Adorno – Max Horkheimer, *Dialektik der Aufklärung* (Frankfurt am Main: Fischer Verlag, 1998), 178-230.

² Friedrich Nietzsche, *Der Antichrist*, Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 2. Auflage (München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2002), 171.

³ Friedrich Nietzsche, 1872'de *Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik* (Müziğin Ruhundan Trajedi'nin Doğuşu) adlı eserini yayımladı. Bu eserinde ilk kez felsefeye adım atmış ve o dönemde halen öğretmekte olduğu filolojinin bir adım ötesine geçmiştir. Nietzsche, söz konusu eserinde özellikle Apollon (bilgelik, şarkı ve şiir tanrısı) ve Dionysos'u (şarap, bereket ve coşku tanrısı) ele almıştır. Burada yaşamı, şimdi ve burada olanı görme ve yeniden değerlendirme anlamında kullanmaktadır. Bu konuda bk. Friedrich Nietzsche, *Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik* Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 2. Auflage (München: Deutsche Taschenbuch Verlag), 2002; Friedrich Nietzsche, *Dionysos-Dithyramben*, Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 2. Auflage (München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2002).

fark ettikten sonra her türlü zayıflığını, dışarıdan gelen belirlemeleri -ki bunlar; tarih, kültür ve bunlara bağlı olarak inanç ve ön kabullerdir- gözden geçirmek ve dönüştürmek, değiştirmek anlamındadır. Ona göre Hıristiyanlığın iddiası olan sonsuz değer anlayışı yani iyi ve kötünün sonsuza kadar aynı ve geçerli olduğu dogmatik anlayış Hıristiyanlığın hakikatine yapılan önemli bir darbedir, çünkü sonsuz değer çarpıtılmış, bozulmuştur. Bu çarpık anlayışın sonucu sadece Ressentiment` dir.⁴ Kültürün referans noktası olan din, sonsuz değer ve yaşam adına, yani cennet vadiyle, kitleleri papazlar tarafından aldatmaktadır. Oysa İlk Hristiyan İsa bir devrimciydi, baş kaldırdı. Yahudi inancına baş kaldırmıştı. Bu, çağının değerlerini eleştirecek yerine yeni değerler ortaya koyabilecek bir başkaldırı hareketiydi ama bu başkaldırının bedeli çarmıha gerilmek oldu.

Hristiyanlık Nietzsche ye göre nihilist ve Dionysosvari yaşam biçimine, yani hayatı evetleyen, burada ve şimdi olana yönelen, coşkuyla kendini var etme mücadelesine düşmandı. Hristiyanlık bedeni aşağılamaktan, insani küçük düşürmek, yaşamını değersizleştirmek ve insana ahlak adına emirler yağdırmaktan başka bir işe yaramıyordu.

Bu düşünceler ışığında Nietzsche Hıristiyanlığı şiddetli ve dizginsiz bir şekilde eleştirmekten geri durmadı. Aslında sivri dilli olması çağına hüküm süren -geçmişten gelen düşüncelerin- çok katı bir dille eleştirisini sağlıyordu. Kendi deyimiyle çekiçle felsefe yapıyordu. Bu dizginsiz tavrı onu hem çok özel, kendi çağını aşan bir düşünür yaparken aynı zamanda farklı anlaşılmasını, dahası, söylemediği, kastetmediği şeyleri söylüyor veya kastediyor gibi tanıtılmasına da neden olmuştur. Kısaca Nietzsche`nin çok yaygın olarak yanlış anlaşılmasına yol açmıştır.

Yaygın olarak bilindiği üzere; Hıristiyanlığa karşı eleştirel tavrında, onu öne çıkan en ünlü sözü ise, *Fröhliche Wissenschaft* (Şen Bilim) adlı eserinde ilk defa ifade edildiği gibi “Tanrı öldü” sözüdür.

Böyle çarpıcı bir söz, yaşadığı dönemde büyük bir cesaret isterken, aynı zamanda çok yönlü tartışılmaların da kapısını açmıştır. Çok kabaca bu tartışmaları iki temel noktada açıklamak mümkündür:

Birincisi: Nietzsche`nin “Tanrı öldü” sözü ile Tanrı fikrine karşı çıktığı ve ateizmi temellendirdiği iddiasıdır.

İkincisi: Nietzsche`nin “Tanrı öldü sözü” ile sadece Hıristiyanlığın Tanrı anlayışını parçaladığı iddiasıdır.

Hemen belirtmek gerekir ki; bu iki hususa bir üçüncüsünü daha eklemek mümkündür. Buna göre, Nietzsche`nin “Tanrı öldü” sözü genel olarak batı felsefesine karşı takındığı metafizik eleştirisinin çok önemli bir ifadesi olduğu iddiasıdır. Bu iddia en başta “Varlık” anlayışını temellendirmek için teolojik-aşkın metafizik anlayışının dışında bir metafizik

⁴ Fransızca olan bu kelime Türkçeye “hınç, kin” olarak çevrilebilir. Bu ifade, Nietzsche`nin genel ahlaki görüşünde en merkezi terimlerden birdir. Bu kelime temelde kıskançlığı ifade eder. Bunun yanı sıra, doğrudan başkalarının şahsına veya onların işlerine ve eylemlerine yönelik kötü niyetli, kırgın, gizli hoşnutsuzluğu ifade eden duyguların eşanlamlısıdır. Nietzsche`nin tutkulu bir savunucusu olduğu ‘Hınç’ ifadesi hızlı intikam alma olasılığını içermez; bunun yerine, insanların her zaman diğerlerinden daha iyi olmayı isteme yönündeki önemsiz, gizli çabası anlamına gelir. Dahası, Nietzsche kırgınlığı, çekişmeyle, kızgınlıkla, iftirayla, acıyla, kötü niyetlilikle, nefretle, şüpheyle, alçak görüşlülükle ve dar görüşlülükle ilişkilendirir. Bu konuda bk. Nietzsche, *Zur Genologie der Moral*, Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 7.Auflage (München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2002); Henning Ottmann, “Philosophie und Politik bei Nietzsche”, *Monogra Texte zur Nietzsche-Forschung*, Bd. 17. (Berlin / NewYork: De Gruyter Verlag, 1987).

anlayış geliştirmeye çalışan Heidegger tarafından desteklenmekte ve gerekçelenmektedir.⁵ Ancak Heidegger' in Nietzsche hakkındaki görüşleri ve metafizik tartışması çok detaylı başka bir makale konusu olacak kadar geniştir ve bu makalenin sınırlarını aşmaktadır. Bu nedenle bu düşünceye burada yer verilmeyecektir.

Bir propaganda aracı gibi kullanılan bu söz, 'Tanrı öldü' sözü, ile Nietzsche tam olarak ne demek istemiştir? Hristiyanlığa ve buna doğrudan bağlı olarak ahlaka karşı yaptığı eleştiriler nasıl anlaşılabilir? İleri sürdüğü düşünceleri nasıl yorumlamak gerekir ki Nietzsche'nin söylemek istediği açık ve seçik bir şekilde anlaşılabilir?

Bu sorular Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözünü daha iyi anlamak ve kavramak açısından sorulması gereken sorulardır. Ele alınan bu makale bütün bu sorulara cevap verirken, doğrudan orijinal kaynaklar kullanılmıştır. Böylece Nietzsche'nin kendi eserlerini merkeze alarak yapılan bu detaylı çalışma ve analiz onun düşünceleri hakkında yapılan eksik tanımla ve yanlış anlaşımaların da önüne geçerek literatürdeki tartışmaların daha doğru bir zeminde yapılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Elbette Nietzsche, Hıristiyanlığı eleştiren ilk kişi değildi, zira özellikle Aydınlanma Çağı'ndan beri Hıristiyanlık ve din insanları hayali bir mutluluğa inandırmaya çalıştıkları iddiasıyla epeyce suçlanmışlardı. Ancak Nietzsche'nin düşüncesi inanç ve yaşam değerleri için kendileri dışındaki bir kaynağa bakan insanların zayıflamış irade ve isteklerini inceleyerek daha derin bir anlatı ortaya koyar. Gerilemeyi, çürümeyi, çöküşü ve can çekmeyi ima eder, ancak mutlaka mutlak umutsuzluğu ima etmez. Aslında Nietzsche'nin yazıları boyunca baskın temanın kölece ve nihilist bir şekilde düşüşün yaşandığı, değerlerin ve ahlakın tamamen yeniden değerlendirilmesi zorunluluğu olarak görülebilir. Ancak pozitif ve negatifin bir arada bulunarak yeni bir oluşumu meydana getirmesi temel bir pozitifliktir. Trajik bir bakış açısına dayalı bir anlayış geliştirmek, düşmanca bir kadere boyun eğdiğimiz anlamına gelmez, aksine bize yaşamın merkezindeki zulmü ve acıyı anlayan, onaylayan dinamik bir yaşam yorumu sağlama gücü verir. Nietzsche'nin yorumlarında bu güç kendini yeniden inşa eden insanda görülmektedir. Ancak bu olumlu bakış açısından önce Nietzsche'nin eleştirilerine yer vermek yerinde olacaktır.

Bu makalede sırası ile Nietzsche'nin Hıristiyanlığı ne ile suçladığı hangi açılardan bu suçlamaları gerekçelendirdiği ve Hıristiyanlığa karşı yapılan suçlamaların ahlak eleştirilerine doğru nasıl yol aldığına yer verilecektir. Çünkü Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözü her şeyden önce Hıristiyanlık eleştirisi ile başat gider. Öyle ki, ortaya koyduğu Hıristiyanlık eleştirisi böyle bir öğretinin tanrısını öldürmeyi de haklı çıkaracaktır. Ayrıca Nietzsche'nin eleştirdiği ahlak anlayışı doğrudan Hıristiyanlık öğretisinin ortaya koyduğu ahlak anlayışıdır ve böyle bir ahlak anlayışının tanrısı; ahlakın çürümesinden, değerlerin değersizleşmesinden, yozlaşmasından sorumludur. Böyle bir ahlak anlayışının hüküm sürmesinde referans olan Tanrı ile de hesaplaşmak ve onu ortadan kaldırmak gerekmektedir. Tüm bu hususların açıklanmasından sonra ise, "Tanrı öldü" sözü analiz edilerek değerlendirme yapılacaktır.

⁵ Martin, Heidegger, Nietzsche, I. Abteilung: Veröffentlichte Schriften 1910-1976, Band 6.2, Gesamtausgabe (Frankfurt am main: Vittorio Klostermann, 1997); Martin Heidegger, Nietzsches Metaphysik, Einleitung in die Philosophie Denken und Dichten, Band 50 (Frankfurt am main: Vittorio Klostermann, 1990); Martin, Heidegger, Holzwege, Herausgegeben von Friedrich-Wilhelm Von Herrmann, 9. unveränderte Auflage (Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann 2015).

Tartışma ve analizlere başlamadan önce Nietzsche'nin eserlerinden ve hangi eserinde hangi konuyu ele aldığı çok kısa bir şekilde bahsetmek gerekir. Çünkü Nietzsche hakkında yapılan çalışmalarda derli toplu, sistematik bir analiz yapmak çok zordur. Bunun başlıca nedeni ise, eserlerini fragmanlar halinde yazmış olmasıdır. Ayrıca Nietzsche bir meseleyi sadece bir eserinde değil birçok eserinde tekrar tekrar farklı açılardan ele almaktadır. Dolayısıyla onun düşünceleri hakkında amaçlanan sistematik bir çalışma ise, bir meselenin farklı eserde nasıl ele alındığı tek tek irdelenmeli ve aradaki bağlantılar es geçilmeden ilmek ilmek işlenmelidir. Bu nedenle ele alınan bu çalışmada da Nietzsche'nin eserlerine doğrudan ulaşılmış ve fenomenolojik bir yaklaşım izlenmiştir. Kısaca konu ile ilgili Nietzsche hakkındaki bilgiler önce ayrıca alınmıştır. Sonrasında Nietzsche'nin kendi sözleri ile karşılaştırıldıktan sonra analiz edilmiş ve bir senteze ulaşılmıştır.

Nietzsche Tanrının öldüğünü *Fröhliche Wissenschaft* (Şen Bilim) de ilan etmektedir. Ancak buradaki sözleri *Also sprach Zarathustra* (Böyle Söyledi Zerdüşt) ve *Der Antichrist* (Deccal) adlı eserleri ile ele alınmalıdır. *Fröhliche Wissenschaft* Tanrının ölümünü ilan ederek insana, daha doğrusu artık kendi değerlerini gözden geçiren, kendi aklına güvenen, kendi adına düşünen, kendi yolunu bulan ve kendi değerlerini yaratabilen insana (üst-insana)⁶ yer açmak amacındadır. *Der Antichrist* eseriyle Nietzsche'nin Hristiyanlıkla yüzleşmesi doruğa ulaşır.⁷ Yukarıda da belirtildiği üzere Nietzsche'nin Tanrı anlayışını ve hangi Tanrıyı öldürdüğünü açık ve seçik bir şekilde görmek için öncelikle referans alınan Tanrı anlayışının öğretisine yani Hristiyanlık öğretisine ve Nietzsche'nin bu konudaki suçlamalarından başlamak yerinde olacaktır.

1. Nietzsche Hristiyanlığı Neyle Suçluyor?

Nietzsche en başta Hristiyanlığı, insanın yaşama karşı arzu duymasını ve bu arzu doğrultusunda iradesini işletmesini zayıflatmakla suçlamaktadır. Tanrı, ahiret, kurtuluş ve günah kavramları hali hazırda içinde bulunan hayatı görmezden gelmek, dünyayı değersizleştirmek, bedeni küçümsemek, insanları köleleştirmek, ahlaki açıdan aşağılamak ve baskı altına almak için icat edilmiştir. Başlangıçtan beri, Hristiyan inancı bir fedakarlıktır: her türlü özgürlüğün, her türlü gururun, her türlü özgüvenin ve ruhun feda edilmesi anlamını gelmektedir. Bu ise, aynı zamanda kölelik ve kendi kendine zarar vermeyi beraberinde getirir.

⁶ Burada yeri gelmişken belirtmek gerekir ki, Almanca "Über Mensch", yani "üst insan" diye çevirebileceğimiz bu ifade hiçbir şekilde insanlar arasında fiziksel veya irksal bir üstünlük anlamına gelmemektedir. *Also sprach Zarathustra* eserinde "Üst İnsan" Tanrı'nın yerine geçmesi ve insanlara kendi sıradanlıklarının üzerine çıkmaları için bir model olarak hizmet etmesi ile öne çıkar. Bu model karakter; insanlara iradelerinin gücünü hatırlatarak, yeni bir şey tasarlayan ve yaratan herkesin güçlü olacağını ve dünyayı değiştirebileceğini göstermeye çalışır. İkinci Dünya savaşı sırasında Nietzsche'nin bu düşüncesi çarpıtılarak Nazi propagandası olarak kullanılmıştır. Bunun nedeni ise Nietzsche'nin ölümünden sonra eserleri kız kardeşi Elizabeth Förster tarafından tahrip edilerek Nazilerin kullanımına verilmiş olmasıdır. Örneğin, Nietzsche 'Wille zur Macht' yani 'İradenin Gücü' hakkında farklı eserlerinde yer yer bahsetmiştir. Ama 'Wille zur Macht' başlığı altında müstakil bir eser yazmamıştır. Özellikle bu başlık altındaki bu eser onun düşüncelerinin amacı dışında kullanılmasına neden olmuştur. Bu konuda bk. Volker Gerhardt, *Vom Willen zur Macht*, (Berlin: De Gruyter, 2012); Günter Abel, *Nietzsche: Die Dynamik der Willen zur Macht und die ewige Wiederkehr*, (Berlin: De Gruyter, 1998).

⁷ Karl Löwith, *Von Hegel zu Nietzsche Der revolutionäre Bruch im Denken des 19. Jahrhunderts*

Hıristiyan kilisesinin tek uygulaması insanlığın damarlarındaki her kanı, her sevgiyi ve her yaşam umudunu emmektir. Hıristiyanlık, sağlıklı, güzel, iyi yapılmış ve iyi olan her şeye, hatta yaşamın kendisine karşı var olan en kötü komplodur.⁸

İnsanın kendi gerçeğine uyanmasını engeller: Nietzsche insanın kendi gerçeğini, yani nasıl bir varlık olduğunu, arzularını, iç güdülerini, bedensel ve zihinsel süreçlerini daha yakından görmeye çalışması gerektiği üzerinde durmaktadır. Ona göre, insan da hayvandan sayılmalıdır. Ancak çoğu zaman insan yanlış yönlendirilmiştir, çünkü insanlar içgüdülerinden en tehlikeli biçimde sapmış yaratıklardır. Demek istediği, modern insanın artık içgüdülerine uymadığı, onların etkisi olmadan hareket ettiğidir. Dolayısıyla bu insanı normalde doğasında olmayan şeyleri yapmaya iter. Vurgulamak gerekir ki Nietzsche; klasik insan doğası anlayışından, yani, ruh-beden düalizminden farklı bir insan doğasından bahseder. Ona göre, doğa bilince karşıt görülmemelidir, yani beden bilincin karşıtı değildir. Dolayısıyla desteklenen indirgemeci veya düalist anlayış değil, aksine insanı bedensel ve zihinsel süreçleri ile bir bütün olarak gören anlayıştır. Ayrıca burada amaçlanan daha çok doğa felsefesinin (natüralizmin) motive ettiği bir yaşam biçimini ortaya koymak değildir. Amaçlanan, çok daha kadim bir çaba olan; insan yaşamının ne 'anlam' taşıdığı sorusunun öne çıkmasıdır. Nietzsche bu gerçeği, yani insanın doğal tarafının görmezden gelinmesini ve tek taraflı ele alınmasını "Also sprach Zarathustra" eserinde insanı hâlâ fethedilmemiş olan, ebediyen gelecek olan, kişi olarak görür. Bu yüzden insan her zaman daha ileriye çabalamalıdır, aksi takdirde kendi geleceği hakkındaki bilgisizliği onu öldürecektir. Yine insanın tüm sosyal ve rasyonel yetenekleriyle, tarihsel olarak değişebilir bir varlık olduğu unutulmamalıdır. Böylece bu ileri çabanın boş bir çaba olmadığı çok daha iyi anlaşılacaktır.

Nietzsche, özellikle her bireyin daha fazla güç kazanma arzusunu insan doğasının bir başka özelliği olarak sıralar, teorisine göre en itaatkâr hizmetkâr bile güç ve otorite peşinde koşar. Nietzsche bu davranışı hiçbir şekilde küçümsemez ve gerçek ilerlemenin ancak bundan kaynaklanabileceğini söyler. Ancak bu güç isteği insanı sömürmeye, bozgunculuk yapmaya da yönlendirebilir. O nedenle önce insan güç isteği ile yüzleşmeli ve bunu nasıl yönlendireceğini analiz etmelidir. Fakat Hıristiyanlık insanın bu güç isteğini gizler, maskeleye çalışır. Oysa Tanrı'ya teslim olan kulları dahi gizli yollardan iktidara gelmeye çalışırlar, hatta Nietzsche bazı Hıristiyanların, her zaman Tanrı'dan korktukları ve bu nedenle kurtarılmaları gerektiği için kendilerini diğerlerinden üstün hissettiklerini öne sürer.

Nietzsche'ye göre Hıristiyanlık sadece insanın yaşam isteğini ve kendi gerçeğini görmesini zayıflatmaz aynı zamanda Nihilizmde kaynağıdır. Öte yandan Hıristiyanlığın Tanrısı aynı zamanda ideallere, normlara, ilkelere, hedeflere yol gösteren fikirdir. Kısaca varlığa anlam kazandıran, onun üstündeki değerleri oluşturan güçtür. Nihilizm bütün bunların bozulduğunu, Hıristiyanlığın bu gücünü yitirdiği anlamına gelir. "Tanrı öldü" sözü bu doğrultuda "Hıristiyanlığın Tanrısı"nın varlıklar ve insanın kaderi üzerindeki gücünü kaybetmiş olması anlamındadır. Bu doğrultuda Hıristiyanlığın nasıl nihilizmin kaynağına dönüştüğünü irdelemek gerekir.

⁸ Werner Stegmaier, Nietzsche zur Einführung (Hamburg: Junius, 2011), 120-138; (Hamburg: Felix Meiner Verlag, 1995), 152-178.

⁸ Nietzsche, Friedrich, Kritische Studienausgabe Werke, Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 15. Band, (Berlin: Walter de Gruyter, 2015), 443-550.

2. Hıristiyanlık Nihilizmin Kaynağı

Nietzsche, Hıristiyanlığın köklerinin bulunduğu Yahudiliği çöküşün, gerilemenin, düşüşün ve çürümenin kaynağı olarak görür. Sonunda insan tarafından çarmıha gerilen Tanrıyı ise "yaşama yönelik bir lanet" olarak tanımlar. Çünkü Hıristiyan dini başından beri dünya yaşamımızı değersizleştirmiş, karalamış ve zayıflatmıştır. Bir başka deyişle insanın şimdi ve dünya ile bağıını neredeyse koparmıştır. Bunu ise Nihilizmin yardımıyla yapar. Nihilizm, çoğu zaman yanlış anlaşıldığı gibi, Nietzsche'nin ortaya attığı bir anlam ve din reddi değil, daha ziyade "Hıristiyanlığın kendi iç yapısıdır." Ona göre Hıristiyanlık, ahlaki öğretisi kisvesinde şimdiki ve bu dünyayı inkar ederek -sadece öte dünya yaşamını yücelterek- insan iredesini yok etmeye mümtedir en tehlikeli ve uğursuz anlayıştır. Öyle ki; bu derin bir hastalığın, yorgunluğun, tatminsizliğin, bitkinliğin ve yaşamdaki yoksullaşmanın bir işaretidir.

Nietzsche, Hıristiyanlığı hayata karşı aşırı düşmanlıkla suçlamaktadır. Bu düşmanlık çerçevesinde Hıristiyanlık; insanlara yaşama cesareti vermez, onları uysallığa, sürü halinde yaşamaya, aklın ilk günah yoluyla yozlaşmasına, gerçekliğe gözlerini kapatmalarına salık vermektedir. Böylece hayatın ağırlık merkezi yaşam olması gerekirken ahirete kaydırılmış olur. Nietzsche'nin ifadesiye; yargılamayın diyorlar ama yollarına çıkan her şeyi cehenneme gönderiyorlar.⁹

Özellikle *Zur Genologie der Moral* adlı eserinde Hıristiyanlığın çileci idealleri nedeniyle Nihilizmin nasıl yükseldiğini anlatıyor.

Çileci idealler, yani insanın münzevi bir hayat tercihi, yaşamını anlamlandırmaya çalışmasından önce varoluşun ve acı çekmenin anlamı sorusu cevapsız kalmıştı. Acı çekmenin kendisi insanlar için hiçbir zaman sorun olmadı, ama kişinin ne için acı çektiği sorusu her zaman askıda kalmıştı. Dünyayı inkâr eden, bedeni arzularını tatmin etmekten tiksinen ve insani olan her şeyden nefret eden çileci ideal, sonunda bir cevap ve anlam verdi. Böylece insan iradesine yeniden yön verme imkanı buldu. Çileci idealin gücü buna dayanıyordu. "Dışa doğru atılmayan tüm içgüdüler içe doğru yönelir, insanın içselleşmesi dediğim şey budur. Bu insanda büyüyen ilk şeydir, daha sonra onun 'ruhu' olarak adlandırılacak olan şeydir."¹⁰

Ancak sonuçta hiçbir ideal insanlara yeterli anlam vermeye uygun olmamıştır. Bugün "iyi" olduğunu düşünen herkes, önemli olana dair görüşlerini kapatan aşırı ahlak nedeniyle kör olmuştur. Nihilizmin bu günlerde giderek daha fazla yaygın olması gerçeği, çileci idealin başarısızlığından dolayıdır ve bu şaşılacak bir şey değildir. Sadece daha iyi ideallerin eksikliği söz konusudur. Ancak insanların temelde tek bir yöne yönlendirmeleri gereken bir iradesi vardır ve hiçbir şey istememek yerine hiçliği istemeyi tercih ederler.¹¹

Bu sözlerini *Der Antichrist* adlı eserinde şöyle destekler:

Hıristiyanlık hayata düşman bir dindir. Güçlü, bağımsız kişinin, sağlıklı ve güçlü içgüdüleri Hıristiyanlık tarafından kötü kabul edilir. Öte yandan şefkati erdem ilan ederek alçak, zayıf ve başarısız olan her şeyden yana olur. Ancak şefkat, yaşamı sürdüren tüm

⁹ Werner Stegmaier, *Luhmann meets Nietzsche, Orientierung im Nihilismus* (Berlin/Boston: de Gruyter, 2016), 145-167.

¹⁰ Friedrich Nietzsche, *Zur Genologie der Moral*, Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 7. Auflage, (München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2002), 340-345.

¹¹ Nietzsche, *Zur Genologie der Moral*, 339.

içgüdülerle çelişir; zayıflatıcıdır ve enfeksiyon yoluyla acıyı artırır. Burada ifade edilen yaşam karşıtı eğilim, Hıristiyanlığın nihilist karakterini kanıtlamaktadır. Ancak nihilizmde “hiçlik” denilen şey, Hıristiyanlıkta “ahiret”, “Tanrı” ya da “gerçek hayat” haline gelir. Tanrı'nın hiçbir şey haline gelmesiyle birlikte hiçlikte arzu edilenlerin başında gelir. Hatta merhamet nihilizmin uygulaması olarak karşımıza çıkar.¹²

Tüm bunların yanı sıra, Nietzsche'nin Hıristiyanlığa karşı mücadelesinin sadece akademik bir mesele olmadığını da belirtmek gerekir. Bu mücadele aynı zamanda onun kendi varoluş sorunlarını da yansıtmaktadır. Nietzsche, yaşamın genel olarak değersizleştirilmesinden mustarıptir ve bu ıstırapın kaynağını aynı zamanda Hıristiyan inancına göre yetiştirilmesine bağlamaktadır. Bu nedenle, en temel çabası geçmişten gelen dogmalara karşı gelmek ve bunu aşmaktır. Bunu yaparken Hıristiyanlığın geliştirdiği güçleri, yine Hıristiyanlığın kendisine karşı kullanarak onu aşmak ister. Jaspers' in bir zamanlar söylediği gibi, “Hıristiyan nedenlerden dolayı Hıristiyanlığın muhalifidir.”¹³

Yukarıdaki eleştirilere eşlik eden diğer önemli konulardan biri de ahlak meselesidir. Çünkü Nihilizm aynı zamanda en yüksek değerlerin değersizleşmesine yol açar, sadece yaşamı tahrip etmez ona anlam veren değerleri de yozlaştırır. Dünyaya dair her iftiranın ahirete ait her yalanın formülü Tanrıdır. Ahlak yalnızca zayıf ve çaresizleri anlam kaybından korumak, onları sözde erdeme dönüştürerek kendi zayıflıklarını fark etmelerini engellemek amacıyla vardır. Kısaca zayıflığın meşrulaştırılması işlevi görür. Dinin ortaya koyduğu böylesi bir ahlak yaşamı bir illüzyona çevirmek ve nihilizmi desteklemekten başka bir işe yaramaz. Dolayısıyla Nietzsche doğal bir Tanrı imgesinden çökmekte olan bir imgeye doğru bir değişimi var sayar. Hıristiyanlığın öne sürdüğü ahlak anlayışı bu değişime büyük bir katkıda bulunur ve insanın yaşamını parçalamaktan başka bir işe yaramaz. Nietzsche ahlakın yasaklarını güç elde etmek için kullanan bir kilise ve rahipler topluluğundan bahseder ve bu gücün insanı ve yaşamını nasıl tahakküm altına aldığını irdeler. Daha önce de belirtildiği gibi Tanrının ölümüne giden yol Hıristiyan ahlakının insanın hayatını nasıl cehenneme çevirdiği ile de doğrudan ilgilidir. Bu nedenle ilerleyen satırlarda ahlak meselesine yer verilecektir.

3. Yaşam ve Ahlak Arasındaki Çelişki

Ahlak teolojisi kilise inançlarına dayanırken, ahlak felsefesi veya etik, “en yüksek iyiyi” korumayı amaçlayan akla dayalı yasalar oluşturmaya çalışır. İnanç etiği ile sorumluluk etiği arasında bir ayrım yapılabilir. Birincisi, bir eylemin amacını sorar: Eğer amaç iyiyse, o zaman araçları meşrulaştırır. İkincisi, bir eylemin sonuçlarını ahlaki eylem için standart haline getirir.

Nietzsche, ahlak ile yaşam arasında çözümsüz bir çelişki keşfetti ve onu en yüce dallarına ve saklanma yerlerine kadar takip etti. Ahlakın “tutarsızlığını” ortaya çıkarmakta hiçbir zaman tereddüt etmedi.

Ancak Nietzsche'ye göre ahlak, Hıristiyan ahlakında olduğu gibi insanı hayattan uzaklaştırmamalı aksine hayata hizmet etmelidir. “Hıristiyan ahlakının amacı dünyevi mutluluk değil, dünyevi mutsuzluktur. Nietzsche, Hıristiyanlığın bir “köle ahlakı”

¹² Nietzsche, *Der Antichrist*, 179-185.

¹³ Karl Jaspers, *Nietzsche: Einführung in das Verständnis seines Philosophierens* (Berlin: De Gruyter Studienbuch, 1981), 346-367.

yarattığını iddia ediyor. Onun mücadelesi, böyle bir Hıristiyanlık anlayışına, ahlaki bakış açısının dürüst olmadığını düşündüğü burjuvaziye ve iyi, asil olan her şeyi tehdit eden ayaktakımına karşıdır.

Bu konu ile ilgili *Jenseits Gut und Böse* (İyi ve Kötünün Ötesinde) ve *Zur Genealogie der Moral* (Ahlakın Soykütüğü) adlı eserleri birbirini tamamlamaktadır. Her ne kadar Nietzsche *Jenseits Gut und Böse* adlı eserini daha önce yazsa da *Zur Genealogie der Moral* adlı eserinde birçok meseleyi tekrar etmekte ve hatta ilave eklemeler yapmakta, düşüncesini geliştirmektedir. Bu nedenle bu iki eseri ardışık bir şekilde ele alarak meseleye açıklık getirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Jenseits Gut und Böse eserinde “efendi ahlakı” ile “köle ahlakı” arasındaki ayrımı ve yine bu iki ahlak arasındaki ilişkiyi oldukça keskin bir şekilde tanımlıyor.

Nietzsche öncelikle nesnel bir gerçek anlayışının aslında nasıl mümkün olmadığını hali hazırda geçerli olan bütün kabullerin ve elbette ahlaki değerlerin tamamen bir yorumdan ibaret olduğunu analiz ederek meseleye giriş yapıyor.

Ona göre, filozoflar genellikle yöntemlerinin nesnel ve mantıklı olduğunu düşünürler. Belirli değerlerden ve gerçeklerden yola çıkarlar ve bunları temel alarak karmaşık fikirler inşa ederler. Aslında yargıları yalnızca kendi içgüdülerine ve önyargılarına dayanmaktadır. Kendilerinde hangi insani dürtüyü hâkim kıldıklarına bağlı olarak, bu dürtünün eğilimine karşılık gelen felsefeyi geliştirirler. Böylece kendi tercihleriyle şekillenen kişisel dünya görüşlerini sözde mutlak doğrulara dönüştürüyorlar. Daha yakından incelendiğinde bu yapıların büyük ölçüde öznel olduğu ortaya çıkar. Ahlak felsefecileri de bu öznel yaklaşımından başka bir tavır sergilemezler.

Bütün ahlak felsefecileri kendi koşullarının şekillendirdiği düşüncenin tuzağına düşmüşlerdir. Çevreleri, sosyal statüleri veya zamanın genel ruhu, onların değerler kataloğunu daha baştan belirlemiştir. Dolayısıyla belli bir ahlak anlayışı verili olarak kabul ettiler ve tüm argümanları yalnızca bunu kanıtlamayı amaçlıyordu. Nietzsche'nin de belirttiği gibi, “Hiçbir ahlaki olgu yoktur, yalnızca olguların ahlaki bir yorumu vardır...”¹⁴ Dolayısıyla bu yorumlama biçimi köle ve efendi ahlakını destekleyen bir tavır içindedir.

4. Köle Ahlakı ve Efendi Ahlakı

Mevcut ahlak kavramları köle ahlakının ürünüdür. Bencillikten uzak durma ve şefkat konuşmaları ve demokrasi arayışı, zayıfın güçlüden korkmasından kaynaklanmaktadır. Böyle bir ahlak, vasatın kendini koruma çabasından başka bir şey değildir.

“Avrupa'nın demokratikleşmesi aynı zamanda tiranların yetiştirilmesi için istemsiz bir olaydır; bu kelime entelektüel olanı da dahil olmak üzere her anlamda böyle anlaşılmalıdır.”¹⁵ Demokratikleşme eşitlik anlayışını öne çıkarsa da geçmişten gelen geleneğin, soyluların, asillerin gücünü ortadan kaldırmamıştır.

Asil kişi ise kanunun kendisidir. Kendisi için geçerli olan değerleri kendisi belirler. Buna elbette görevler de dahildir, ancak bunlar her zaman onun kişisel görevleridir, onun genelleştireceği ve dolayısıyla önemsizleştireceği bir şey değildir. Asil, aristokrat kişi tamamen bencildir. “Bana zararlı olan, başlı başına zararlıdır” sloganını öne çıkarır. Onun

¹⁴ Friedrich, Nietzsche. *Jenseits Gut und Böse*, Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 7. Auflage (München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2002), 78.

¹⁵ Nietzsche, *Jenseits Gut und Böse*, 158.

erdemleri cesaret ve içgörünün yanı sıra yalnızlıktır, çünkü kitlelerle dayanışma göstermek istemez. İnsanın her türlü yükselişi şimdiye kadar aristokratik bir toplumun eseri olmuştur ve her zaman da öyle olacaktır. Bununla birlikte insan (soylu) ile diğer insanlar arasındaki uzun bir rütbe ve değer farklılığına inananlar için bir anlamda köleliğe ihtiyaç vardır. Hatta bu belirli bir kesimin diğeri, yani daha aşağıda ve zayıf olanın üzerinde tahakküm kurmasını sağlarken diğeri yanda da kendisi üzerinde iktidar sahibi olmasının farkına vardırıır. Öte yandan kendinden daha güçsüz olanı dizginlemek ve üzerinde baskı kurmak için de kullanacağı güç iradesinin farkına varmasını sağlar. Ona göre ahlak yalnızca gücü kullanmanın bir yoludur ve rahipler bunu Tanrı adına yaparlar.

Zur Genologie der Moral adlı eserinde bu meseleye daha da açıklık getiriyor. Nietzsche öncelikle ahlakın kökenini ve onun temelini oluşturan “iyi ve kötü” kavram çiftini araştırır ve batı ahlak felsefesinin değer ifadelerini altüst eder.

Ahlak, güç iradesinin ifadesinden başka bir şey değildir. İyi ve kötü ahlak kavramları, “efendi ahlakı” anlayışının yayılmasını engelleyen bir “köle ahlakı” anlayışından kaynaklanmaktadır. Vicdan azabı, suçluluk duygusu ve çileci ideal gibi Hıristiyan değerleri, kölelerin efendilerine karşı duydukları kızgınlığa dayanır ve bunların aşılıp yerine yenilerinin getirilmesini bekler.

İyinin ve Kötünün Ötesinde eserinde halihazırda sunulan temaların çoğu Ahlakın Soykütüğü adlı esrinde derinleştirilmiştir. Burada anahtar kelime daha önce kısaca değinilen Ressentiment (Hınc) kavramıdır ve bu kavram köle ahlakının çekirdeğini oluşturur.

Çeşitli düşünürler iyilik ve kötülük düşüncesinin kökenlerini incelemişler ancak tarihle olan bağlantısını suç niteliğinde ihmal etmişlerdir. Şu ana kadar değerlendirmeler yalnızca psikolojik yönler veya kişisel deneyimler etrafında dönüyordu; örneğin: Hem yararlı hem de pratik olan iyi midir? Sorusuna cevap aranmaz. Ayrıca, kelimelerin etimolojik kökenleri hem Almanca’ da hem de diğer dillerde göz ardı edilmiştir. “İyi” kelimesi bir zamanlar “asil” veya “değerli-mükemmel” ile ilişkilendiriliyordu, bu da onun sınıf kökenli bir terim olduğu anlamına geliyordu. Her ne kadar anlam nüansları olsa da kelime her zaman siyasi statü ve insanlar arasındaki ilişkilerle ilgiliydi.

Kelimenin bu gerçek kökeninin bilinmemesi modernitenin tipik bir örneğidir ve bu da köklerin araştırılmasını engelleme eğiliminin en önemli göstergesidir. Bu nedenle “iyi” ve “kötü” ya da “kötü- düşük kaliteli, kusurlu, yetersiz” i yorumlarken tamamen yanlış sonuçlara varmak zorunda kalınmıştır. Çünkü bu yargılara yol açan şey öncelikle tarihsel arka plan ve bunlarla ilişkilendirilen değerlerdir. Bu fikirlerin kökenleri, uygarlığı önemli ölçüde etkileyen ve bugün de önemini koruyan “efendi” ve “köle ahlakına” dayanmaktadır. Kelimeleri ve yorumlarını bu iki ahlaki zihniyet şekillendirmektedir: Ayrıcalıklılar, kendileri gibi asil, değerli ve güçlü olanı iyi olarak algılamak, aşağı seviyedeki insanları kötü olarak görüyorlardı; “Kötü”, “aşağılık” ve “basit-bayağı” anlamına geliyordu.

“İyi ve Kötü- düşük kaliteli, kusurlu, yetersiz” den “İyi ve Kötü” ye vardı. Yoksullar ve ayrıcalıklı olmayan “köleler” de aynı karşıtlığı formüle ettiler, ancak temel bir duygusallık ve kızgınlık tutumuyla: Düşmanları olan, hayatlarına veya kendilerine müdahale eden herkesi (“kötü- düşük kaliteli, birçok kusurlu, yetersiz “yerine) “kötü” olarak tanımladılar. Özgürlüklerinden mahrum bırakıldılar. Tam tersine kendilerini “iyi” olarak görüyorlardı. Hem ahlak kavramları hem de değer ölçekleri sınıf farklılıklarına dayanmaktadır. Ancak

“efendiler” aktif olarak iyiliklerini kendileri için savunuyor ve güçleriyle seviniyor, “köleler” ise baskılarına sadece “kötü” diyerek tepki veriyor ve aşağılıklarını telafi etmek istiyorlardı.

Kısaca ifade etmek gerekirse, Nietzsche'nin belirttiği gibi bu anlayış baskın bir tür ile aşağı bir tür anlayışının bir sonucuydu:

“Daha yüksek, baskın bir türün daha düşük bir türe, bir ‘aşağıya’ olan ilişkisindeki soyluluk ve bu iki tür arasındaki mesafenin (...) duygusu, yani ‘iyi’ ve ‘kötü- düşük kaliteli, kusurlu, yetersiz’ karşıtlığının kökeni budur.”¹⁶

“Efendi ahlakı” ifadesi öncelikle Roma İmparatorluğu’nda, Rönesans döneminde ve Napolyon’un hükümdarlığı döneminde kendine yer buldu. İntikam, nefret ve isyan duygularıyla ilişkilendirilen “köle ahlakı” Yahudilik ve Hıristiyanlığa egemen oldu. Sonuçta hangi ahlaki görüş kazandı, sorusu sorulduğunda ve geriye dönüp bakıldığında, 2000 yıllık uzun bir mücadelenin ardından ayaktakımına “köle ahlakı”nın hakim olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Buna bağlı olarak toplumsal düzen Nietzsche ye göre şöyle gelişti: Acı ve ceza yoluyla insanların zihinlerine kazandı. Her yeni hükümdar ve her yeni ideolojiyle birlikte yeni cezalar icat edildi. Ceza yasalarının sertliği, kaba ayaktakımından münzevi ideallere sahip bir düşünürler topluluğu yetiştirmek için hiçbir çaba ve zulümden kaçınılmadığını göstermektedir. Sonuç kaçınılmazdı: Cezalandırılan insanlar “suçlarını” anladılar ve vicdan azabı duydular.

“Ahlaktaki köle isyanı, hıncın -Ressentiment kendisinin yaratıcı hale gelmesi ve değerleri doğurmasıyla başlar (...)”¹⁷

Peki suçluluk kavramı nereden geliyor? Başlangıçta bunun tamamen maddi bir anlamı vardı: Alacaklıya borcu olan herkes, yani bir söze dayalı sözleşme ilişkisini bozan herkes suçluluk duyuyordu. Bu, alacaklının zarar görmesi ve bunun sonucunda da borçlunun cezalandırılması ile sonuçlandı; bu durumda alacaklıya- para veya toprak olarak yeterli tazminat almak yerine- en azından gücünün tadını çıkarma rahatlığı verildi. Bu efendinin hakkı olarak görüldü ve zamanında kimse onun -güç iradesi gibi- insanların en temel karakter özelliklerinden biri olan zalimliğinden utanmamıştı. Yine bu dönemde “suçluluk”, “görev”, “bağlılık” ve “vicdan” gibi ahlaki kavramlar daha çok öne çıktı.

Bunun beraberinde Vicdan azabı, doğru ve yanlış duygusu, görevini yerine getirme ya da sözünü tutmama bilgisi, giderek örgütlenen bir toplumda yaşamının, değişen kural ve standartlara uyma zorunluluğunun baskısı altında gelişmiştir. Artık doğal, ilkel içgüdülere yer yoktu. Sonuç: İnsanlar suçluluk duygusu geliştirdiler, saldırganlıklarını içe çevirdiler ve kendilerine yönelttiler. İşte Hristiyanlık bir yandan insanları yasaklarla baskı altında tutarken, diğer yandan suçluluk ve vicdan azabıyla çileciliği yüceltti ve rahipler buna ayrıca büyük önem verdi. Hatta bu çileci anlayış içinde sadece münzevi ideallerini değil, aynı zamanda tüm çıkarlarını, iradelerini ve güçlerini de buldular. Öyle ki; var olma haklarını, kendilerine iktidar aracı ve izni olarak hizmet eden ilahi ideallerden alıyorlardı. Böylece, ilahi ideallerden aldıkları güçle rahipler, önde gelen figürler olmak için büyük bir fırsata sahip oldular: birçok başarısız varoluşun çobanları olarak güven aşıladılar ve dünyaya

¹⁶ Nietzsche, Zur Genologie der Moral, 258-265.

¹⁷ Nietzsche, Zur Genologie der Moral, 274-278.

bakışımızı değiştirdiler. Hayırseverliği somutlaştırdılar, sürülerini organize ettiler ve bir topluluk duygusuna ilham verdiler. Böylece hayata ve insanlara olan güvenlerini kaybedenler ve dizginsiz hınçlarıyla başkalarının güvenini zehirleyenler özellikle başarısız ve mutsuz insanlar onların etrafında bir araya geldi. Oysa rahiplik çalışmalarının sonuçları arzu edilenden çok uzaklaştı: histeri, depresyon, salgın hastalıklar ve cadı avlarıyla sonuçlandı. Bu ise, insanların ruh sağlığını ve zevkini bozdu. Öyle ki, yukarıda dile getirilen nihilist yaşam biçimi buradan kendine güç buldu.

Nihai tahlilde, Nietzsche bir ahlak teorisi sunmaz, bunun yerine ahlaki bir eleştiri sunar: İnsanların nasıl davranması gerektiğini değil, yalnızca ahlakın gelişim tarihini sorgular. İnsanların neden öyle ya da böyle hareket etmeleri gerektiğine inanmak zorunda olduklarını inceler. Onun yöntemi, ortak ahlaki kavramların gerçek özlerini incelemekten ibarettir. Bu tarihsel-etimolojik yaklaşımın amacı: Geleneksel değerlerin şüpheli ve uydurma olduğunu ortaya çıkarmak ve böylece onları parçalamaktır.

Nietzsche ahlaki bir iktidar aracı olarak görür. Ona göre iyi ile kötü, iyi ile düşük kaliteli, kusurlu, yetersiz arasındaki ayrımın etik bir temeli yoktur, belli bir ideolojiyi temellendirme iradesine dayanır. Örneğin, rahipler sınıfının ahlaki özlemlerinin arkasında onların “güç arzusu” temelli bir amaç yattığı gibi.

5. Nietzsche'nin Tanrı Anlayışı

Nietzsche, Hıristiyan Tanrısını “İnsanları kendisine inanmaları koşuluyla seven ve bu sevgiye inanmayanlara korkunç bakışlar ve tehditler savuran bir Tanrı” diye tanımlıyor.

Nietzsche'ye göre tüm Hıristiyan sistemini paranteze alan merkezi kavram, parçalanması gereken Tanrı kavramıdır. Çünkü her şeyi yönlendiren ve denetleyen bir Tanrı fikrinde insanın kendi varlığına karşı bir itiraz gelir.¹⁸ Çünkü Nietzsche'ye göre Hıristiyanlığın Tanrısı hastadır ve Hıristiyanların Tanrı'yı hayal etmeleri sadece bir hata değil, aynı zamanda hayata karşı işlenmiş bir suçtur. Bu kuralın kırılması gerekmektedir. Tanrı'nın gücünün tamlığı, insanın kendini yoksullaştırma eylemlerinden ortaya çıkmıştır.¹⁹ İnsanlık kendine inanma cesaretinden yoksun olduğundan, en yüksek ve en kutsal vasıflarını, kendi üstündeki bir Tanrı kurgusuna bırakmıştır. Bunlar asıl sahiplerine iade edilmelidir. Çünkü böyle bir Tanrı fikri insanın yeryüzündeki ait olması gereken yeri işgal etmektedir.

Öte yandan İsa hakkındaki görüşleri de *Der Antichrist* adlı eserinde oldukça detaylı olarak, bu sert ama haklı eleştirilerden nasibini almıştır.

6. İsa'ya Bakış

Nietzsche'ye göre Hıristiyanlığın yeniden değerlendirilmesinin başlangıcı İsa'nın çarmıhının kanlı gerçeğidir. Suçlu olmayan İsa'nın “zararın bedelini ödemesi” gerektiği inancını eleştirir. Nietzsche'ye göre, İsa ilk ve hatta tek gerçek Hıristiyan'dır. Ama çarmıhta kurban olarak ölmek zorunda kalmıştır. “Hıristiyanlık kelimesi bir yanlış anlamadır; temelde tek bir Hıristiyan vardı ve o da çarmıhta öldü.”²⁰

Nietzsche, kiliseyi ve çağdaş Hıristiyanlığı bir yozlaşma, hatta İsa'nın başlangıçtaki ilgisinin tamamen tersine çevrilmesi olarak görür; İsa'nın imajını, dinden dönmenin ölçüsü olarak kilisenin gözleri önünde tutar.

¹⁸ Sebahattin Çevikbaş, Nietzsche'nin Düşüncesinde “Tanrı'nın Ölümü”, *Felsefe Tartışmaları* 43 (2009), 21-28.

¹⁹ Hüseyin Suphi Erdem, Nietzsche'nin Tanrı İmgesi Üzerine bir Değerlendirme, *Felsefe Dünyası* 45 (2007), 7-8.

²⁰ Nietzsche, *Der Antichrist*, 211.

Thomas Mann'a göre Nietzsche, İsa'nın kişiliğini Hıristiyanlığa olan nefretinden etkilenmeden bırakmıştır.²¹

Nietzsche'nin gözünde Nasıralı İsa, Yahudi Kilisesi'ne karşı bir isyancıdır. Toplumdan dışlanmışları ve günahkarları hakim düzene karşı çıkmaya çağırdı ve bu nedenle çarmıha çivilendi. Nietzsche, bugün Hıristiyan olarak tanımlanan her şeyin gerçek Hıristiyanlıktan sapıklık olduğunu gösterdiği için, İsa'nın kişiliği de dini bileşenlerin yükünden kurtulmuştur. Hatta, İsa'nın kişiliğine ilişkin dogmatizmi bir bakıma ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

Nietzsche'ye göre İsa, tüm Yahudi ve Hıristiyan rahip dinlerine karşı verdiği mücadelenin prototipi haline gelir. İsa, Zerdüşt'ün yanında, geleneksel kültürel değerleri alaşağı eden ve bu nedenle yok olmak zorunda kalan bir üstün insan olarak durmaktadır. Yeni hayat, pratiği ve gerçekleştirilmesi yoluyla, eski hayatın tüm güçlerinin ortadan kaldırılmasını sağlar. Bu yaşamı gerçekleştiren kişi ister istemez ahlakın düşmanı, dogmanın düşmanı, hiyerarşinin ve hukukun düşmanı olur. Orijinal Hıristiyan hakikat ve yaşam birliğini önceler ve bu dogmanın tam tersidir.²²

İsa çarmıhta öldükten hemen sonra mesajı bozulmaya başlamıştır. Öğrencileri, İsa'nın öğrettiği gibi, yargıçları ve cellatlarını affetmek yerine intikam almak istediler. Bu intikam ihtiyacı, son günde düşmanları yargılayacak olan göksel yargı olan "Tanrı'nın Krallığı" fikrini doğurur; ancak bu, İsa'nın mesajıyla tamamen çelişir. İsa'nın korkunç ölümünden rahatsız olan Hıristiyan cemaati, Tanrı'nın buna nasıl izin verdiği sorulduğunda, absürtlük açısından geçilemeyecek bir cevapla karşılaştı: Tanrı, insanları günahtan kurtarmak için oğlunu kurban etti. Bu, sonunda iyi haberi çarpıttı: İsa'nın gösterdiği şeyde suçluluk kavramının yeri yoktu; o, Tanrı ile insan arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmak istiyordu. O, insan ile Tanrının birliğini örneklendirmişti; bu onun iyi haberi idi.²³

Bu iyi haberci yaşadığı ve öğrettiği gibi insanları kurtarmak için değil, nasıl yaşanacağını göstermek için öldü. Ancak kilise bunun tam tersini yaptı, bu anlayışın bir yaşam pratiği yerine formüller, ayinler, dogmalardan başka bir şey olmayan bir doktrin haline gelmesine neden oldu. Gerçek İsa'nın yerine bir İsa imajı konuldu: fanatik, savaşçı, kendisine saldıran. Rahipler ve ilahiyatçılar- Pavlus'un yorumunda, yalnızca ölüm ve dirilişin önemli olduğu Kurtarıcı figüründe ortaya çıktı. İsa'nın ölümünden sonra, ortaya çıkan Hıristiyanlık ilk tahrifatını, İsa'nın gerçekliğini tahrif ederek gerçekleştirdi.²⁴

Onun hayatında örnek olan şey yeni kanunlar ve dogmalar değil, yeni bir davranış biçimiydi, bu ise daha sonra Nietzsche düşüncesinde Üst-İnsan anlayışıyla şekillenecektir. Fakat Üst-insanın doğması için yukarıda Nietzsche tarafından sert dille eleştirilen ve parçalanmış Tanrı inancının ölmesi gerekir.

7. Nietzsche Ne İstiyor? İnsan Mutluluğunu Yeryüzünde Aramalıdır

Friedrich Nietzsche'ye göre, yalnızca akılla ya da yalnızca inançla erişilebilen sözde "gerçek" dünya, insanın yansımından başka bir şey değildir. Nietzsche'ye göre insanlar,

²¹ Thomas Mann, *Über Richard Wagner Texte und Zeugnisse 1895-1955* (Frankfurt am Main: Fischer Verlag, 2005), 167-170.

²² Nietzsche, *Der Antichrist*, 190-214.

²³ Nietzsche, *Der Antichrist*, 170-192.

²⁴ Hans Küng, "XVII. Nietzsche: What Christians and Non-Christians Can Learn" *Studies in Nietzsche and the Judaeo-Christian, Tradition*, *Studies in Nietzsche and the Judaeo-Christian Tradition*, (Edit) James C. O'flaherty, Timothy F. Sellner, Robert M. Helm, Volume: 103, (Publishedby: University of North Carolina Press, 1985), 341-352.

kendilerini öne sürmek ve içinde yaşayabilecekleri, kimliklerini bulabilecekleri bir dünya yaratmak için yorumlara bağımlıydılar. Ancak kendimizi diğer tüm nedenlerin yerine koyduğumuzda, kararlarımızdan sorumlu hissettiğimizde, suçu kendimizi referans alarak veya başka bir şeye atfetmeden kabul ettiğimizde özgürüz.

Dünyanın sorgulanabilir olmasına ve Nietzsche'ye göre bu dünyanın arkasında hiçbir şeyin olmadığı gerçeğine katlanmak insanın temel yaklaşımı olmalıdır. Tanrı öldüğüne göre, insan yalnızca kendini yüceltmek için çabalaması mümkün olabilir.

Nietzsche'nin hayatındaki temel deneyimlerden biri trajedi ve ölüm deneyimidir. Ancak Schopenhauer'in hayatın dehşeti karşısında "Die Welt als Wille und Vorstellung" (İrade ve Temsil Olarak Dünya)da vaaz ettiği gibi dünyanın olumsuzlanmasına sığınmaz. Dahası, Nietzsche, Schopenhauer'in karamsarlığına ve şefkat etiğine karşı olduğu kadar, On Emir'de, erdem ve bilgi arasındaki Sokratik denklemden Kant'ın kategorik buyruğuna kadar ifade edilen ahlaka da kesin bir karşıt konum alır. Onun için bu emir ve zorunlulukların hepsi hayata aykırıdır. Hıristiyanlık, Nietzsche'nin yeniden değerlendirme çalışmasının karşısına kendi "hayatın karşı-değerlendirmesini" koyduğu bir ölüm kültürüne hizmet eder.²⁵ Tanrı'ya olan inanç esasen yararlılığını yitirmiştir ve yalnızca bizim muhakeme gücümüzün karşısında tutunmaya devam etmektedir. Ancak beklenmedik derecede büyük bir zorluk tam da burada yatmaktadır. Çünkü insanı önyargılarından vazgeçirmek kadar zor bir şey yoktur. "Son zamanların en büyük olayı ise, Tanrı'nın ölmesidir."²⁶

8. Tanrı Öldü

"Tanrı öldü" cümlesi söz konusu olduğunda metnin bağlamını da dikkate almak gerekir. Bu cümle Nietzsche'nin *Fröhliche Wissenschaft* (Şen Bilim) adlı eserinde geçmektedir. Aslında Nietzsche bu cümleyi kendisi söylemiyor, bunu Tanrı'nın arayıcısı gibi görünen ve kalabalığın alay ettiği "deli Adam" 'ın ağzından söylüyor. İnsanlığın yavaş yavaş Tanrı'yı öldürdüğüne inanıyor.

"Tanrı nereye gitti? O (büyük adam) ağladı. Sana söylemek istiyorum! Onu öldürdük; sen ve ben! Hepimiz gibi onun katiliyiz. Ama bunu nasıl yaptık? Nasıl içebildik denizi? Tüm ufku silecek süngeri bize kim verdi? Bu dünyayı güneşinden kurtarıırken ne yaptık? Şimdi nereye hareket ediyor? Nereye hareket ediyoruz? Bütün güneşlerden uzağa? Sürekli düşmüyor muyuz? Peki geriye, yana, ileri, her yöne? Hala bir yukarı bir aşağı var mı? Sonsuz bir hiçliğin içinde dolaşmıyor muyuz sanki?"²⁷

Tanrı neden öldü? Nietzsche daha fazlasını soruyor. Hıristiyanlık aracılığıyla öldü, çünkü bu, insanın daha önce yaşadığı her şeyi, özellikle de Sokrates öncesi Yunanlıların yaşamına ilişkin trajik gerçeği yok etti. Öte yandan Hıristiyanlık yalnızca kurgulara dayanıyordu: Tanrı, ahlaki dünya düzeni, ölümsüzlük, günah, lütuf, kurtuluş bu kurgunun parçalarıydı. Hıristiyanlık için tüm destek ve değer kurguda yatıyordu.

Nietzsche Tanrı'nın ölümünü, Tanrı'ya olan inancın çöküşü olarak açıklar; Tanrı'ya olan inanç inanılmaz hale gelmiştir. İnsanlar inanmayarak Tanrıyı öldürdü.

²⁵ Bernd Magnus, "XV. Jesus, Christianity, and Superhumanity", *Studies in Nietzsche and the Judaeo-Christian Tradition*, *Studies in Nietzsche and the Judaeo-Christian Tradition*, (Edit) James C. O'flaherty, Timothy F. Sellner, Robert M. Helm, Volume: 103, (Published by: University of North Carolina Press, 1985), 295-318.

²⁶ Ernst Bloch, "Über das Problem Nietzsches", In: Dieckmann, Friedrich und Jürgen Teller (Hrsg.): *Viele Kamern im Welt-Haus, Ein Auswahl aus dem Werk*. (Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1994), 590-593.

²⁷ Friedrich Nietzsche, *Die fröhliche Wissenschaft* (Berlin: Reclam Verlag, 2000), 140-148.

Tanrı'nın ölümünün ilan edilmesi Nietzsche'yi ünlü yapacak üst-insanın doğduğu yerdir. Tüm ahlaki kavramlardan arınmış, Tanrı'nın ölümüyle var olan ve ayısının ebedi dönüşüyle sorumlu davranmaya zorlanan bu yeni kişi, dünyada kendini kanıtlamalıdır. Böylece Nietzsche Hıristiyanlıktan uzaklaşarak dinin içindeki insanca olanı aramaya başlayabilmiştir. Deccal adlı eserinde yer yer ele aldığı gibi, temel olarak Nietzsche, dinin mitsel temelini, yani insanları ve tanrıları birleştiren kutsal olanı asla terk etmedi. Medeniyet konusundaki keskin teşhisini İsa'nın yaşadığı Hıristiyanlıkla karşılaştırdı ve insana mesihvari bir rol yükledi. Nietzsche'nin "Kurtarıcı" 'yı yeniden yorumlaması, 1887'de yazdığı "Ahlakın Soykütüğü Üzerine" polemiğinde özellikle açıktır. Kurtuluşla ilgili mesihsel iddia burada doğrudan Tanrı'nın Oğlu'ndan İnsanoğlu'na geçiyor. Nietzsche'nin farklı bir isim verdiği İnsanoğlu hakkında:

"(.....) Bir gün yeniden gün ışığına çıktığında bu gerçekliğin kurtuluşunu eve getirebilmek için onun gerçekliğe dalmasından başka bir şey değildir. Bizi büyük tiksintiden, hiçlik iradesinden, nihilizmden, bu öğle vakti ve büyük karardan kurtaracak, yeryüzüne hedefini ve umudunu insana geri verecek olan geleceğin bu adamı, bu deccali ve anti-nihilist, Tanrı'yı ve hiçliği mağlup eden bu adam bir gün gelecektir."²⁸

İnsanın yeni rolü ile 20. Yüzyılın başlarındaki Nietzscheci din yerleşik kilise düzenine karşı savaşmak, Hıristiyanlığın köklerini aramak, ilk Hıristiyan İsa'yı örnek almak anlamına geliyordu.

Öte yandan Nietzsche kurtuluşu bilimde ve sanatta arar ve antik çağı kendine rehber olarak görmektedir.

Sonuç

Nietzsche, Also sprach Zarathustra adlı eserinden 30 yaşındaki Zerdüşt'ü neredeyse inanılmaz bir haberle bir yolculuğa gönderiyor: Tanrı öldü. Bu kısa ve öz ama devrimci ifadeyle, insanlar nihai kapsayıcı ve dolayısıyla düzenleyici kavramından yoksun bırakılmış gibi görünüyor.

Eğer Tanrı öldüyse, genel olarak hangi yasa hala geçerli? Yüce Tanrı, iyi ve adil olanın örneği ve garantörü, bazen katılığın ve sertliğin de temsilcisi, ama her durumda manevi, ahlaki, sosyal ve hepsinden önemlisi politik sorunlarda yanılmaz yüce otorite (bu ölüm ilanı, yeryüzünde Tanrı'nın temsilcisi olan kralın da tahtı elinden alınıyor). Bu Tanrı'nın gerçekten ölmüş olması mı gerekiyor? Burada sorulması gereken soru Öncelikle: Nietzsche nasıl bir Tanrı tanımı karşısında böylesine şiddetli bir eleştiri tavrını geliştirmiştir? Veya nasıl bir Tanrı'nın ölümünden bahsetmektedir? Sorularıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi Nietzsche'nin ölümünü iddia ettiği Tanrı belirli bir Tanrı anlayışıdır ve Nietzsche bunu detaylıca açıklamaktadır. Bazı metinlerde iddia edildiği gibi; eleştirilen, parçalanmış, insanların artık inanmaktan vaz geçtiği, "Tanrı" idesi değildir. Örneğin Kaygı dergisinin 2013 tarihli 20. sayısında Patrick Roney'in "Aşkılık ve Yaşam: Nietzsche ve Tanrının Ölümü" Üzerine" adlı makalesinin çevirisinde, kastedilenin sadece Hıristiyanlığın Tanrısı olmadığı, daha geniş kapsamlı bir Tanrı anlayışı olduğu iddiası yer alır.²⁹ Ayrıca Ferhat Kutluay'ın Fikriyat dergisinin 2021 tarihli 1. sayısında yayınlanan "Üstinsan'ın Ölümü" adlı makalesinde yine

²⁸ Nietzsche, Zur Genologie der Moral, 364.

²⁹ Patrick Roney, Aşkılık ve Yaşam: Tanrının Ölümü' Üzerine, Çev.: Elis Şimşon, Kaygı Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi 20 (2013), 309.

“Tanrı öldü” sözünün tüm inançlara yönelik olduğu iddiası yer alır ve kaynakça olarak Heidegger’in “*Holzwege*” adlı kitabında yayınladığı “*Nietzsches Wort “Gott ist Tod”*” (Nietzsche’nin “Tanrı Öldü” Sözü) adlı makalesi gösterilir.³⁰ Fakat bu makalede Heidegger Nietzsche’nin tam da Hıristiyanlığın tanrısını işaret ettiğini söyler, ancak bunun yanı sıra bu sözün tüm inançlara değil geçmişten gelen “Metafizik Anlayış”’a bir eleştiri olarak da anlaşılabilceği yorumunu ekler. Ez cümle; bu her iki görüşte Nietzsche’nin orijinal kaynakları göz önünde bulundurulduğunda yanlış bir yorumu dile getirmektedir. Nihai tahlilde ölen belirli bir ‘Tanrı’ anlayışıdır. Hatta Nietzsche’nin iddiasına göre böyle bir Tanrı anlayışının ölmekten başka seçeneğinin yoktur. Sonuç olarak yöneltilmesi gereken doğru soru “hangi Tanrı öldü?” sorusudur ve bunun cevabı da yukarıda detaylı bir şekilde verilmiştir. Nietzsche bir ateist değil bir Anti-Hıristiyan’dır. Hatta “Deccal” diye çevrilen eserinin adı “*Der Antichrist*”’dır ve bu eserinin girişi hem Hıristiyanlıktan kaçış hem de Hıristiyanlığa lanet etmek anlamına gelen cümle ile başlar.³¹ Ayrıca beş nolu dipnota da belirtildiği gibi; Nietzsche’nin ölümünden sonra eserleri, kız kardeşi Elizabeth Förster tarafından tahrip edilerek Nazilerin kullanımına verilmiş olmasıdır. Bu nedenle Nietzsche hakkında yapılan çalışmalarda, bu makalede yapıldığı gibi, orijinal ve tahrip edilmemiş eserler üzerinden araştırma yapılmalıdır.

Nietzsche, kelimenin hem eleştirel hem de yapıcı anlamında Hıristiyanlığın en kararlı muhaliflerinden biriydi. İfadeleri benzersiz bir güç ve keskinliğe sahipti, fakat aynı zamanda yüksek düzeyde bir vahiy içeriyordu, bu yüzden çoğu zaman Hıristiyanlığın yeni bir okumasına yol açtı. Nietzsche’yi okumak Hıristiyanlar için de her açıdan fayda sağlamıştır. Deli adamın beyanı ve sorusu: Tanrı nereye gitti? Sorusu: Örneğin, Hıristiyan varoluşçu filozof Gabriel Marcel’in *Hoffnung in einer zerbrochenen Welt* (Kırık Dünyada bir Umut) adlı eserinde insan varoluşunun kurtuluş arayışı için itici bir güç olmuştur. Ernst Bertram’a göre; bugün hiçbir ilahiyatçı Nietzsche’yi görmezden gelemez. Nietzsche’nin 19. yüzyılda Hıristiyanlığın sığılması ve zayıflamasına yönelik eleştirisi olmasaydı, diyalektik teoloji ve buna bağlı olarak kültürel Protestanlıktan uzaklaşma muhtemelen var olmayacaktı.

Onun yeryüzüne sadık kalma çağrısı inanılmaz derecede günceldir ve bize Hıristiyanların uzun süredir ihmal edilen yaratılış sorumluluğunu hatırlatmaktadır.

Nietzsche sistem filozofu olmadığı gibi herhangi bir felsefi okula atfedilemez; düşüncesinde fazlasıyla bağımsızdı. Ayrıca okulların olmadığı, eski fikirlerin aşıldığı, bireysel figürlerin ortaya çıktığı bir dönemde yaşadı. Rasyonel olarak hareket eden özneyi sosyal teorilerinin başlangıç noktası olarak ele alan Aydınlanmanın akla olan inancını eleştirdi. Nietzsche, insani olan her şeyi akıl temelinde inşa etmenin bir yanılsama olduğunu düşünüyordu çünkü akıl, insanın yalnızca bir parçasıdır: Onu bir kaide üzerine koyan kişi, bedeni ve tutkuları göz ardı eder. Beden, sarhoşluk, dürtü, akıl kadar insanın bir parçasıdır. Nietzsche, gerçekliğin önemli kısımlarını dışlayan sistemlere, sözde kendine yeten her türlü düşünce yapısına saldırdı. Bütün eleştirel bakış açısıyla, tüm metafizik ya da dinsel düşünce yapılarının çöküşünün insanlar üzerinde ne gibi etkileri olduğunu açıkça ortaya koyan ilk modern düşünürün Nietzsche olduğu söylenebilir. “Tanrı öldü”: Bununla tüm umutların

³⁰ Ferhat Kutluay, Nietzsche: Üstinsan’ın Ölümü, *Fikriyat Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 1 (2021), 60.

³¹ Nietzsche, *Der Antichrist*, 165.

sonunu özetledi. Modern insanlar kendi hallerine bırakılmıştır; artık mutlak kesinlik ya da evrensel ahlak, özellikle de Hıristiyan ahlakı yoktur. İnsanın önünde hayatı, daha iyi daha doğru ve daha anlamlı yaşaması için yeni bir yol açılmıştır.

Nesnelliğe dayalı bilimlerin zafer kazanmaya başladığı bir dönemde Nietzsche, insanların daha yüksek düzeyde bir yaşam sürdürebilmeleri için gerçekte hangi bilgilere ihtiyaç duyduğu sorusunu gündeme getirdi. Acımasız, yıkıcı bir tarihsel analiz yoluyla, insanların sanayileşmeyi geliştirmek amacıyla kullanılmasına, kültür ve dinin yok edilmesine karşı çıktı. Özellikle tarih biliminin nesnelliğini reddetti çünkü ona göre anlamın gerçek bağlamı, günlük yaşamla ilgisi olmayan birçok olgunun birikmesi yoluyla değil, yalnızca insanın itici güçlerinin hissedilen, olgun bir anlayışıyla kavranabilirdi. O dönemde hâkim olan “tarihin sonu” atmosferini, yaşam güçlerini felce uğrattığı için reddetti. Böyle bir eğitimle gençlerin içgüdülerini yok etmek yerine, özgünlüğü ve coşkuyu yeniden öne çıkaracak bir eğitim sistemi talep etti. Nietzsche, anlam taşıyan bütünsel eğitim çağrısı ve nesnel bilim adına insanların araçsallaştırılmasını kınamasıyla, muhtemelen hâlâ 21. yüzyılın zamanına hitap etmekte ve güncelliğini korumaktadır.

Kaynakça | References

- Abel, Günter. *Nietzsche: Die Dynamik der Willen zur Macht und die ewige Wiederkehr*. Berlin: De Gruyter, 1998. <https://doi.org/10.1515/9783110827873>
- Adorno, Theodor– Horkheimer, Max. *Dialektik der Aufklärung*. Berlin: Fischer Verlag, 1998.
- Bertram, Ernst. *Nietzsche, Versuch einer Mythologie Nietzsche*. Berlin: Verlag Georg Bondi, 1914.
- Bloch, Ernst. “Überdas Problem Nietzsches”. In: Dieckmann, Friedrich und Teller, Jürgen (Hrsg.): *Viele Kammern im Welthaus*, Ein Auswahl aus dem Werk, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1994. S. 589-600.
- Çevikbaş, Sebahattin. Nietzsche'nin Düşüncesinde 'Tanrı'nın Ölümü'. *Felsefe Tartışmaları* 43 (2009), 16-40.
- Erdem, Hüseyin Suphi. Nietzsche'nin Tanrı İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Felsefe Dünyası* 45 (2007), 125-138.
- Gerhardt, Volker. *Friedrich Nietzsche*, Berlin: C.H.Beck, 2006.
- Gerhardt, Volker – Reschke, Renata. *Nietzsche, Darwin und die Kritik der politischen Theologie*, Berlin: Akademie Verlag, 2010. <https://doi.org/10.1524/nifo.2010.0000>
- Gerhardt Volker. *Vom Willen zur Macht*. Berlin: De Gruyter, 2012.
- Heidegger, Martin. *Nietzsche, I. Abteilung: Veröffentlichte Schriften 1910-1976*, Band 6.2, Gesamtausgabe, Frankfurt am Main:Vittoria Kolstermann, 1997.
- Heidegger, Martin. *Nietzsches Metaphysik*, Einleitung in die Philosophie Denken und Dichten, Band. 50, Frankfurt Am Main: Vittoria Klostermann, 1990.
- Heidegger, Martin. *Holzwege*, Herausgeben von Friedrich-Wilhelm von Herrmann, 9. Unveränderte Auflage, Frankfurt am Main: Vittoria Klostermann, 2015. <https://doi.org/10.5771/9783465142362>
- Jaspers, Karl. *Nietzsche: Einführung in das Verständniss eines Philosophierens*. Berlin: De Gruyter Studienbuch, 1981. <https://doi.org/10.1515/9783110845389>
- Küng, Hans. “XVII. Nietzsche: What Christians and Non-Christians Can Learn, Studies in Nietzsche and the Judaeo-Christian Tradition”. *Studies in Nietzsche and the Judaeo-Christian Tradition*, (Edit) James C. O'flaherty, Timothy F. Sellner, Robert M. Helm, Volume: 103, Published by: University of North Carolina Press,1985, pp. 341-352.
- Kutluay, Ferhat. Nietzsche: Üstinsan in Ölümü, Fikriyat, *Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 1 (2021), 54-68.
- Löwith, Karl. *Von Hegel zu Nietzsche Der revolutionäre Bruch im Denkendes 19. Jahrhunderts*. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 1995.
- Magnus, Bernd. “XV. Jesus, Christianity, and Superhumanity, Studies in Nietzsche and the Judaeo-Christian Tradition”. *Studies in Nietzsche and the Judaeo-Christian Tradition*, (Edit) James C. O'flaherty, Timothy F. Sellner, Robert M. Helm, Volume: 103, Published by: University of North Carolina Press, 1985, pp. 295-318.
- Mann, Thomas. *Über Richard Wagner*, Texte und Zeugnisse 1895-1955. Frankfurt M. 1999.
- Marcel, Gabri. *Hoffnung in einer zerbrochenen Welt*, Peter Grotzer, Siegfried Foelz (Hrsg.). Paderborn: Ferdinand Schöningh Verlag, 1992.
- Nietzsche, Friedrich. *Der Antichrist*. Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 2. Auflage München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2002.
- Nietzsche, Friedrich. *Jenseits Gut und Böse*, Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 7. Auflage, München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2002.

- Nietzsche, Friedrich. *Zur Genologie der Moral*, Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 7. Auflage, München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2002.
- Nietzsche, Friedrich. *Also Sprach Zarathustra*, Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 8. Auflage, München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2002.
- Nietzsche, Friedrich. *Dionysos – Dithyramben*, Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 2. Auflage, München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2002.
- Nietzsche, Friedrich. *Diefröhliche Wissenschaft*, Reclam Verlag, 2000.
- Nietzsche, Friedrich. *Kritische Studienausgabe Werke*, Giorgio Colli & Mazzino Montinari (Hrsg.), 15. Band, Berlin: Walter de Gruyter, 2015.
- Ottmann, Henning. “Philosophie und Politik bei Nietzsche”. Monogram Texte zur Nietzsche-Forschung, Bd.17. Berlin / New York: 1987.
- Roney, Patrik. Aşkınlık ve Yaşam: ‘Tanrının Ölümü’ Üzerine. Çev.: Elis Şimşon, *Kayı Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi* 20 (2013), 305-320.
- Schopenhauer, Arthur. *Die Welt als Wille und Vorstellung*, Kritische Jubiläumsausgabe, der ersten Auflage von 1819. Hamburg: Felix Miener Verlag, 2020.
- Stegmaier, Werner. *Nietzsche zur Einführung*, Hamburg: Junius, 2011.
- Stegmaier, Werner. *Luhmann meets Nietzsche. Orientierung im Nihilismus*, Berlin/Boston: de Gruyter, 2016.